

Speleokolekcionarstvo

Vlado Božić | Speleološki odsjek HPD „Željezničar“

Izbor maraka speleološke tematike iz inozemstva i Hrvatske
Autor: Vlado Božić

Dugi niz godina prikupljao sam razne predmete čija je tematika speleologija. Skupljao sam poštanske marke, koverta, naljepnice, čestitke, značke, žigove, novac i suvenire koji slikom ili tekстом imaju vezu sa speleologijom. U vrijeme pandemije prisilni boravak kod kuće bio mi je prilika da uredim vlastitu kolekciju...

Tisak **poštanskih maraka** na neki je način odraz pažnje koju zemlja poklanja speleologiji, a tako se i šire spoznaje o rasprostranjenosti špilja i jama u svijetu i povijesti špiljarstva. Slike mogu predstavljati ulaze i unutrašnjost špilje, špiljske crteže, špiljske životinje, špiljske minerale, portrete istraživača, razne događaje vezane uz špilje, a mogu predstavljati i površinske osobitosti krškog terena sa špiljama.

Prikupljanje poštanskih maraka s ovom temom počelo je u svijetu tek prije pedesetak godina. Prvo su počeli australski speleolozi (još 1972.), pa američki, a onda i europski filatelisti-speleolozi, objavljujući u svojim lokalnim speleološkim publikacijama popise maraka s kojima raspoložu. Najcjelovitiji katalog tadašnjih maraka objavili su 1979. Jim i Vera Cullen u Tucsonu, SAD, pod naslovom „The Spelean Stamps“. Veliki doprinos dao je i nizozemski filatelist i speleolog Jan Paul van der Pas koji je 1981. počeo izdavati jedinstveni časopis „The Speleo Stamp Collector“. Filatelisti-speleolozi iz cijelog svijeta izdavaču su dostavljali svoje zanimljivosti, pa je časopis u početku izlazio i nekoliko puta godišnje, no danas se rjeđe objavljuje zbog nedostatka novog materijala. Do sada je izašlo stotinjak brojeva, koji prikazuju najveću kolekciju speleoloških poštanskih maraka na svijetu.

Od osamostaljenja Republike Hrvatske tiskano je 20-ak poštanskih maraka sa speleološkim motivima. Vrijedno otkriće endemskog špiljskog kukca *Radziela styx* na Biokovu (pronašao ga je i opisao biospeleolog Tonči Rađa) rezultiralo je 1997. tiskanjem marke, koverta i razglednice sa slikom kukca. Također, 2013. tiskana je serija poštanskih maraka „Vodozemci“, koja predstavlja i čovječju ribicu (*Proteus anguinus*). Jedna iz serije od dvije marke, tiskane 2016., naziva „Paleontologija“ predstavlja špiljskog lava (*Panthera leo fossilis*) nazvanog Dramaljski lav, čije su kosti pronađene u jami Vrtare male u Dramlju kraj Crikvenice. Zadnje hrvatske

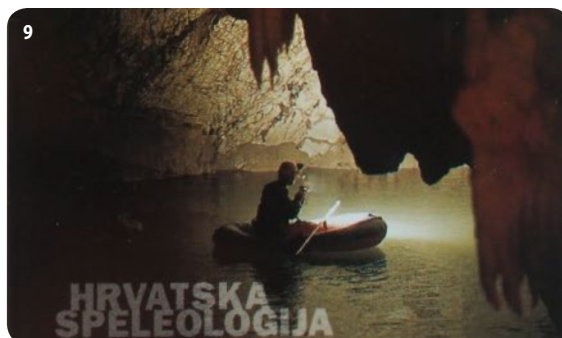
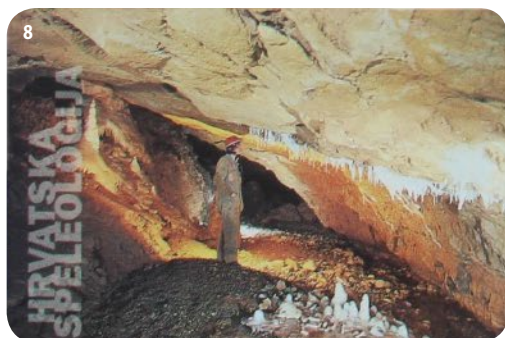
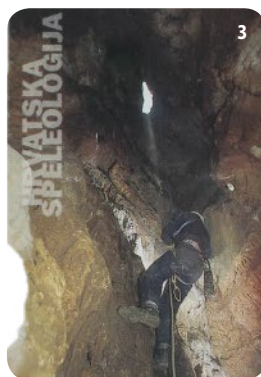
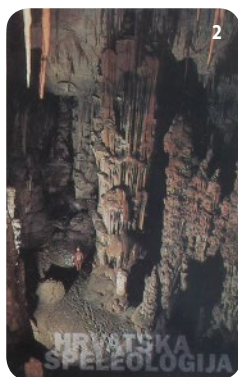
Prikaz slovenskog tolara (čovječja ribica) i eura (Postojnska jama), <https://en.numista.com/>

speleološke marke tiskane su 2017., a predstavljaju šišmiše: Blazijev potkovnjak, Kolombatovičev du-goušan i Riđi šišmiš.

Uz poštanske marke, ponekad se speleološki motivi nađu i na **novcu**. Primjer iz susjedstva je slovenska kovanica (deset stotinki) izrađena 1993. s likom čovječje ribice ili Euro kovanica od 2 eura s tekстом „Postojnska jama 1213 – 2013 Slovenija“.

Mnoge speleološke udruge izrađuju razne predmete zanimljive sakupljačima, kao što su **naljepnice, prišivnice i značke**. Kod nas je prvu speleološku značku s motivom logotipa Odsjeka izradio 1950-ih pokojni Slavko Smolec, član SO-a Željezničar. Njihovo skupljanje bilo je vrlo popularno u drugoj polovici prošlog stoljeća, a značke je izradilo još nekoliko speleoloških organizacija.

Zanimljiv primjer tiska sa speleološkim motivima su danas zaboravljene **telefonske kartice**, uz pomoć kojih se moglo jednostavnije razgovarati s javne telefonske govornice. Nastale su 90-ih godina prošlog stoljeća, a koristile su ih gotovo sve poštanske uprave svijeta. Na inicijativu speleologa Mladena Garašića Hrvatska pošta je 1997. izdala 9 telefonskih kartica sa slikama iz hrvatskih špilja.

Telefonske kartice iz Hrvatske izdane 1997. godine

Autor: Mladen Garašić

HRVATSKA

1. 25 imp – Hajdova hiža u Gorskom kotaru
2. 25 imp – Horvatova špilja kod akumulacijskog jezera Kruščica
3. 50 imp – Jama kod Rebića kraj Pazina
4. 50 imp – Horvatova špilja ili Bezdanjača pod Vatinovcem
5. 50 imp – Špilja Veternica na Medvednici
6. 100 imp – Aragonitni „cvjetovi“ iz špilje Pod Gromačkom vlakom
7. 100 imp – Špiljski sustav Panjkove i Muškinjske (Varićakove) špilje kraj Rakovice
8. 100 imp – Alpinistički kanal u špilji Veternici pokraj Zagreba
9. 200 imp – Podzemno jezero u blizini Aržana

Značke: špilja Veternica, špilja Medvednica, Grgosova špilja, špilja Vrlovka, špilja Lokvarka, Cerovačke špilje, Speleološki odsjek HPD „Željezničar“, HPD „Željezničar“, iz kolekcije autora

Osim navedenog, špiljske motive prepoznao sam i na **prigodnim čestitkama**, pa sam ih godinama skupljao. Naviku pisanja i slanja čestitki naslijedio sam od obitelji te sam dugi niz godina i sam primao čestitke. Rođaci i prijatelji, znajući da se bavim speleologijom, nastojali su mi se javiti nekom razglednicom ili posebnom čestitkom speleološke tematike. Među njima su brojne razglednice poznatijih špilja, ali i raznih događaja vezanih uz špilje, kao što su kršćanski blagdani – Božić i Uskrs. Prije pedesetak godina pisanje, slanje i primanje čestitki bilo je mnogo učestalije. Uvođenjem kompjutorizacije danas mladi ljudi čestitke šalju e-mailom. Mi stariji, ako i dalje želimo čestitke slati poštom, suočavamo se s manjkom prikladnih motiva na vjerskim čestitkama i obiljem motiva na drugim

prigodnim čestitkama (za rođendane, vjenčanja, razne godišnjice i sl.).

Najprije da malo podsjetim na događaje od prije dva milenija, od kada je počelo računanje vremena po gregorijanskom kalendaru. Špilje su, naime, prije dva milenija igrale veliku ulogu u životu ondašnjih ljudi jer su bile jedan od glavnih uvjeta za život, pa i smrt. Špilje su bile mjesta gdje su se ljudi radali, živjeli, umirali i bili sahranjeni. Iznimka nije bio ni Isus Krist. Svi važni događaji iz njegova života vezani su uz špilje. Božićni blagdani – Badnjak, Božić (rođenje Isusa Krista), Nova godina i Sveta tri kralja

Križ i jasle – Beate Heinen, Njemačka

Ivan Lacković – Djetešce nam se rodilo

važni su događaji svakom kršćanskom vjerniku. Iz Biblije je poznato da je Isusova majka, Djevica Marija, živjela u Nazaretu. Olfert Dapper u knjizi *Opis Palestine* prije više stoljeća piše o Izraelu i Palestini i daje opis Nazareta iz tog doba, a također i opis kuće (špilje) u kojoj je živjela Djevica Marija. U knjizi je dana i skica kuće (špilje) kakvu je našao prilikom svog posjeta Palestini.

Iz ovog opisa vidljivo je da se Marijina kuća nalazila na najnižem dijelu grada podno strmih stijena. Tu je u stijeni bilo, najvjerojatnije, više malih prirodnih polušpilja doradenih za stanovanje. Nema sumnje da je Marijin stan napravljen ljudskom rukom, da to nije čisto prirodna špilja, ali je vrlo vjerojatno da je kuća napravljena proširivanjem ili doradom prirodne špilje. Takve nastambe najvjerojatnije su i najstarije u gradu; zidane kuće građene su pokraj ovih, ali više na brdu. Treba reći da je grad Nazaret sagrađen na kamenitom terenu, na kamenu koji se relativno lako troši i obrađuje, pa je priroda lako u njemu stvorila polušpilje (pećine – danjom svjetlošću osvijetljene nadsvođene stijene) i špilje uz potoke i rijeke. Buduće da je anđeo Gabriel Mariji najavio začće dok se ona nalazila u svojoj kući (špilji), može se reći da je Isus Krist začet u špilji.

Špilje se vežu i uz Isusovo rođenje jer su prema Bibliji u vrijeme njegovog rođenja sva prenočišta bila popunjena, pa su se Josip i Marija morali skloniti u neku od polušpilja i špilja u predgrađu Betlehema. Prema geološkom sastavu terena ondašnjeg predgrađa Betlehema lako se može zaključiti da su

voda i vjetar stvorili udubine u stijinama, koje su potom doradene rukom kako bi bile prikladnije za čuvanje stoke. U takvim su polušpiljama, pretvorenim u staje i štalice, boravili i ljudi. Može se dakle reći da je Isus Krist rođen u špilji. Nakon poroda u Betlehemu Marija, Josip i Isus otišli su u Jeruzalem radi popisa stanovništva, i zatim se vratili u Nazaret, gdje su živjeli u maloj špilji koju je Marija naslijedila od roditelja. U toj je špilji Isus Krist proživio čitavo svoje djetinjstvo, odnosno ta mu je špilja bila dom dvadesetak godina.

Prema Bibliji Isus Krist je umro na brdu Golgoti kraj Jeruzalema razapet na križu, a sahrana nije obavljena daleko od mjesta gdje je umro. Sahranjivanje ljudi u kamenjaru uvijek je problem ako se želi iskopati raka kakvu smo navikli viđati u našim krajevima. Mjesta za sahranjivanje mrtvih bile su male špilje u okolici, koje je onda bilo relativno lako naći. Prije dva milenija, ljude su sahranjivali u špiljama u kojima su klesanjem doradili mjesto na koje bi položili mrtvo tijelo, a na ulaz bi navalili zgodno oblikovan kamen kojega je moglo pomaknuti nekoliko snažnih ljudi. U takav grob bilo je položeno i tijelo Isusa Krista. Nije to bila raka iskopana u zemlji kao sada kod nas, već špilja prilagođena za tu svrhu. Može se dakle reći da je Isus Krist sahranjen u špilji. Isusovo uskrsnuće treba zato prikazivati kao izlazak iz špilje, a ne kao izlazak iz iskopane rake. O grobovima u špiljama tog doba govori i jedna od poznatijih epizoda iz života Isusa Krista, a odnosi se na oživljavanje Lazara.

Nakon smrti Lazar je bio položen u grob, u stvari unesen u špilju, a na ulaz je navaljen kamen. Nakon nekoliko dana Isus je dao maknuti kamen s ulaza u špilju, pozvao je Lazara, a on je živ izašao iz groba, odnosno hodajući je izašao iz špilje.

Primajući božićne čestitke, ili tražeći ih po trgovinama radi slanja svojim rođacima i prijateljima, moglo se do sada naći raznih motiva na njima. Najčešće je to prikaz Isusova rođenja u nekoj štalici, gdje mali Isus leži u nekim jaslicama ili ga Djeвица Marija drži u naručju, a uz njih su sv. Josip i anđeli. Međutim, važno je napomenuti da je ta štalica najčešće prikazana kao neka drvena građevina na nekom osamljenom mjestu, da su jasllice smještene na svim mogućim mjestima, kao npr. na livadi, u šumi, u nekim ruševinama, u nekoj palači, pa čak i ispod nekog mosta, a rijetko se na kojoj čestitci štalica s jaslama nalazi u nekoj špilji. Razlog tome je ili slikarevo nepoznavanje Biblije ili namjerna podvala vjernicima. Jer u Bibliji je lijepo napisano da se Isus rodio u špilji.

Kao motiv za božićnu čestitku ili prigodnu poštansku marku pojedini su se izdavači potrudili naći slike (reprodukcije) poznatih umjetnika koji su Isusovo rođenje prikazali kako treba, tj. u špilji ili njenom ulaznom dijelu. Npr. od poznatih stranih slikara Leonardo da Vinci i Botticelli, a od domaćih Stjepan Stolnik (jasni prikaz rođenja u špilji) i Josip Botteri Dini (također). No mnogi su slikari ulaz u špilju ili polušpilju na čestitkama prikazali onako

kako su ga doživjeli negdje gdje su obitavali, a ne onako kako je on mogao izgledati u Palestini, odnosno u Betlehemu i okolici. Na većini božićnih čestitki ispred štalice ili jasllica prikazan je snijeg, jer je to uobičajena pojava u Europi u to doba godine, ali to nije slučaj u Palestini. Osim toga, u Bibliji se nigdje ne spominje da je u vrijeme Isusova rođenja u Betlehemu padao snijeg. Prema tome, sve čestitke i prigodne poštanske marke s takvim motivima najvjerojatnije su samo plod slikareve mašte ili neznanja. Poklonstvo kraljeva – Sveta tri kralja, koji su se Isusu poklonili dok je Djeвица Marija s njim još bila u Betlehemu – također se dogodilo ili u špilji ili ispred špilje, a ne na raznim drugim mjestima, kako je često prikazano na božićnim čestitkama.

Slično je i s uskršnjim čestitkama. Na svim se čestitkama prikazuje Isusa kako izlazi (uskrsava) iz groba kakvog mi Europljani najčešće viđamo u današnje vrijeme, tj. iz rake iskopane u zemlji ili neke grobnice na nekom približno ravnom zemljištu. Ni na jednoj čestitci nije prikazano uskrsnuće iz groba u špilji, a, prema Bibliji, grob se nalazio u špilji na čiji je ulaz bio navaljen kamen. Treba napomenuti da je i blagdan Nove godine vezan uz špilje jer je za početak računanja vremena po gregorijanskom kalendaru (uveo ga je papa Grgur XIII. 1582.) uzeo baš Isusovo rođenje, koje se dogodilo u špilji.

Ovaj mali osvrt na čestitke možda će ponukati vjernike da prilikom izbora čestitki potraže one prave.

Speleocollection

The time of pandemic and forced stay at home was a superb chance to sort all the objects connected to speleology which I was collecting through the years. I collect postal stamps containing text and/or pictures which represent cave entrances, the interior of the cave, cave art, cave fauna, cave minerals, portraits of researchers, various events related to caves, and surface karst features of areas with caves, of which there are many in the world. I also collect banknotes and coins with cave motif and stickers and badges of certain speleological associations, events and persons, which are pretty common. I collected telephone cards with cave motif when they were actual (at the time there were plenty of them), and still I collect Christmas cards which depict the birth of Jesus in a cave (there are few of them), but also ones which depict the birth of Jesus in non-cave environment (such are the most numerous). I also collect Easter cards, and I'm searching for ones that depict Resurrection from a cave, but I keep finding only ones depicting Resurrection from a masonry tomb.